

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การอภิโชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบการลงโชนหรือกระบวนการยุติธรรมในสังคมซึ่งสัมพันธ์กับรูปแบบการปกครองในแต่ละยุคสมัย ดังปรากฏว่าในสมัยสุโขทัยใช้การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชแบบราชาธิปไตย (Absolute Monarchy) อำนาจอธิปไตยหรืออำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศอยู่ที่กษัตริย์หรือพ่อขุนเพียงพระองค์เดียว แต่กษัตริย์สุโขทัยปกครองประชาชนในลักษณะบิดาปกครองบุตรคือถือตนเป็นเสมือนพ่อของราษฎร บิดาย่อมมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองป้องกันภัยและส่งเสริมความสมบูรณ์พูนสุขให้แก่บุตร บุตรย่อมต้องมีความเคารพนับถือต่อบิดา แม้ว่าระบอบการปกครองของสุโขทัยจะเป็นแบบเผด็จการเพราะอำนาจสูงสุดเด็ดขาดไม่ว่าจะด้านนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการรวมอยู่ที่พ่อขุนเพียงพระองค์เดียว แต่ด้วยการจำลองลักษณะครอบครัวมาใช้ในการปกครอง ทำให้ลักษณะการใช้อำนาจของพ่อขุนเกือบทุกพระองค์เป็นไปในลักษณะให้ความเมตตาและเสรีภาพแก่ราษฎรตามสมควร ราษฎรในสมัยสุโขทัยมีสิทธิถวายฎีกาหรือร้องทุกข์โดยตรงต่อพ่อขุน โดยในสมัยพ่อขุนรามคำแหงได้มีกระดิ่งแขวนไว้ที่ประตูวัง ถ้าใครต้องการถวายฎีกาก็ไปสั่นกระดิ่งพระองค์ก็จะชำระความให้ โชนสำหรับผู้กระทำผิดในสมัยสุโขทัย ได้แก่ การเฆี่ยนตี กักขัง ปรับไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีโชนถึงประหารชีวิต^๑

สมัยอยุธยาะบอบการปกครองเป็นเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัยคือสมบูรณาญาสิทธิราชแบบราชาธิปไตย อำนาจอธิปไตยอยู่ที่กษัตริย์เพียงพระองค์เดียว อย่างไรก็ตามในสมัยอยุธยาแนวคิดเกี่ยวกับกษัตริย์ได้เปลี่ยนแปลงไปตามคติพราหมณ์ซึ่งนำมาโดยชาวเขมร โดยถือว่ากษัตริย์เป็นผู้ได้รับอำนาจจากสวรรค์เรียกว่ากษัตริย์ตามแบบเทวสิทธิ (Divine Right) หรือเทวราช ถือว่ากษัตริย์เป็นเสมือนเจ้าชีวิตทรงมีพระราชอำนาจเด็ดขาดสามารถที่จะกำหนดชะตาชีวิตของผู้อยู่ใต้ปกครองได้ กษัตริย์ไม่ต้องรับผิดชอบต่อประชาชนเพราะปกครองด้วยอำนาจจากสวรรค์หรือตาม

^๑ สุขุม นวลสกุล, การเมืองและการปกครองของไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓), หน้า ๔๕-๔๖.

เทวโองการ ประชาชนไม่มีสิทธิถอดถอนกษัตริย์ การกระทำของกษัตริย์ถือว่าเป็นไปตามความต้องการของพระเจ้า กษัตริย์เป็นเหมือนสมมติเทพ กษัตริย์ตามลัทธินี้จึงทรงอำนาจสูงสุดชั้นพัน ลักษณะการปกครองเป็นแบบนายปกครองบ่าวหรือเจ้าปกครองข้า สมัยพระรามาธิบดีที่ ๑ ได้ทรงตรากฎหมายขึ้นประกาศใช้หลายฉบับ โดยเลียนแบบเอามาจากเขมรและมอญซึ่งมีรากฐานเดิมจากคัมภีร์มโนสารของอินเดียและเราได้ใช้กันมาร่วม ๕๐๐ ปีนับแต่พ.ศ.๑๘๕๓ ในสมัยพระบรมไตรโลกนาถได้ตรากฎหมายเทียรบาลขึ้นเป็นครั้งแรก กำหนดลำดับฐานันดรศักดิ์ของราชวงศ์ มเหสี ตลอดถึงโอรสและธิดาอันกำเนิดจากชายาต่างๆ นอกจากนี้กฎหมายเทียรบาลยังบ่งแถลงข้อบังคับการครอบครองพระราชวัง การจัดราชพิธีและพิธีทางศาสนาต่างๆ กฎหมายว่าด้วยศักดินาก็ถือกำเนิดขึ้นในรัชสมัยของพระบรมไตรโลกนาถ เช่นกัน ตามระบบศักดินาทำให้เกิดความแตกต่างสูงต่ำในศักดิ์ศรีของแต่ละคน คนที่มีศักดินาต่ำกว่า ๔๐๐ ไร่ถือว่าเป็นคนชั้นต่ำ ส่วนชนชั้นสูงซึ่งมีศักดินาสูงกว่า ๔๐๐ ไร่จะได้รับสิทธิพิเศษบางประการ นอกจากนี้ระบบศักดินายังเกี่ยวพันกับการชำระโทษและปรับไหมในกรณีกระทำผิดอีกด้วย นอกจากนี้ขุนนางที่มีศักดินา ๔๐๐หรือมากกว่านั้นจะมีสิทธิพิเศษต่างๆแล้วยังรวมถึงมีสิทธิที่จะส่งตัวแทนไปศาลในกรณีที่ตกเป็นจำเลย มีสิทธิเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์ และยังได้รับการชดใช้ค่าเสียหายมากหรือน้อยตามศักดินาในกรณีที่ถูกทำร้ายจากบุคคลที่มีฐานะต่ำกว่า การใช้พระราชอำนาจในการลงโทษของพระมหากษัตริย์มีลักษณะเด็ดขาด แน่นแฟ้นการใช้พระราชอำนาจเป็นพระเดชมากกว่าพระคุณ พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษก็เป็นที่ไปตามพระราชอัธยาศัย มีการผสมผสานการใช้พระบรมเดชานุภาพที่มีความเด็ดขาด ประกอบกับความเมตตาผ่อนปรนโทษด้วยหลักเมตตาธรรมทางพระพุทธศาสนา^๒ เนื่องจากได้รับอิทธิพลแนวคิดการปกครองแบบธรรมราชาจากสมัยสุโขทัย ด้วยข้อธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติก็เป็นผลให้พระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยาทรงอยู่ภายใต้เงื่อนไขสำคัญคือต้องมั่นอยู่ในธรรมอันควรแก่ความประพฤติของผู้ปกครองแผ่นดิน ใช่ว่าจะทรงใช้พระราชอำนาจโดยปราศจากขอบเขตได้โดยลำพังอิสระ

สมัยกรุงธนบุรีลักษณะการปกครองในสมัยกรุงธนบุรีมิได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบเดิมที่ใช้อยู่ในสมัยอยุธยา เนื่องจากขณะนั้นเป็นระยะที่ไทยกำลังรวบรวมอาณาจักรขึ้นใหม่พระเจ้ากรุงธนบุรี (ตากสิน) มีพระราชภาระในการปราบปรามบรรดาชุมนุมอิสระต่างๆ ที่

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕-๕๑.

เกิดขึ้นหลังกรุงศรีอยุธยาแตก รูปแบบการปกครองของกรุงศรีอยุธยาคงใช้อยู่เรื่อยมาตลอดรัชสมัยพระมหากษัตริย์มีพระบรมเชษฐาภาพเหนือราษฎรในแผ่นดิน การใช้พระราชอำนาจในการลงโทษอยู่ในลักษณะเฉียบขาดรุนแรง แต่ยามว่างเว้นสงครามจะทรงดำรงความเป็นธรรมราชาที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตาต่อราษฎรเหมือนบุตรและธิดาของพระองค์เอง^๓

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นช่วงเวลาที่บ้านเมืองมีเสถียรภาพมั่นคงความเจริญรุ่งเรืองส่วนใหญ่มีรากฐานมาจากสมัยอยุธยาและสมัยธนบุรี แม้ว่าในระยะแรกของการสถาปนาราชอาณาจักรและราชวงศ์ใหม่จะต้องฝ่าฟันอุปสรรคหลายประการ ทั้งในเรื่องของการจัดการโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การสร้างความชอบธรรมในการปกครองขณะเดียวกันก็ต้องระวังภัยจากภายนอก แนวคิดเกี่ยวกับสถานภาพของพระมหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์ค่อยๆเปลี่ยนแปลงไปจากแนวคิดแบบสมัยอยุธยาซึ่งถือว่าพระมหากษัตริย์มีฐานะเป็นสมมติเทพค่อยๆ ลดความสำคัญลงและแทนที่ด้วยแนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์เป็นมนุษย์ธรรมดา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัชกาลที่ ๔ เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ได้ทรงร่วมคัมภีร์พัฒนาสัตยาภิบาลบรรดาขุนนางข้าราชการทั้งหลาย นับว่าเป็นการลดฐานะของพระมหากษัตริย์จากเดิม นอกจากนี้ทรงยกเลิกขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณที่ห้ามมิให้ประชาชนเข้าเฝ้าเมื่อเวลาเสด็จพระราชดำเนินไปในที่ต่างๆ ตามบ้านเรือนราษฎรจะต้องปิดประตูหน้าต่างอย่างมิดชิด แต่ในรัชกาลของพระองค์ทรงอนุญาตให้ประชาชนเข้าเฝ้ารับเสด็จอย่างใกล้ชิด ดังนั้นความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อพระมหากษัตริย์ในฐานะเทพเจ้าค่อยลดน้อยลง และเริ่มมีความรู้สึกเคารพนับถือพระมหากษัตริย์ในฐานะมนุษย์ที่มีอำนาจบาปมีเนื่องจากคุณความดีซึ่งแนวคิดนี้ก่อให้เกิดผลดีในการสร้างความสามัคคีภายในชาติ หลักการสำคัญของการปกครองลักษณะนี้คือการดึงอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางคือสถาบันพระมหากษัตริย์^๔ การพระราชทานอภัยโทษมีพื้นฐานมาจากความเมตตาปราณีในรูปการปกครองแบบธรรมราชา นำแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในหลักทศพิธราชธรรมหรือ ธรรมสำหรับพระเจ้าแผ่นดินมาใช้อันประกอบด้วย ๑) ทาน การสละทรัพย์สิ่งของ ช่วยเหลือประชาราษฎร์ ๒) ศีล ประพฤติดีงาม ๓) ปริจาคะ การบริจาค ๔) อาชวระ ความซื่อตรง ๕) มัททวะ ความอ่อนโยน

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒-๕๓.

^๔ เขียวภา ประคองศิลป์, ประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทยสำหรับวิชาสังคมศึกษา, (ขอนแก่น : กลังนานาวิทยา, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๐.

๖) ตปะ ความทรงเดช เภากิเลสตัณหา มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอ๗) อักโกระ ความไม่กริ้วโกรธ ๘) อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน๙) จันติ ความอดทนเข้มแข็งไม่ท้อถอย๑๐) อวิโรธนะ ความไม่คลาด
ธรรม^๕

สมัยพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ภายหลังที่ได้ตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น เริ่ม
การปฏิรูปกฎหมายและการพิพากษาอรรถคดีของศาล เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากระบบการอภัยโทษ
ที่ให้พระมหากษัตริย์ทรงใช้พระราชอำนาจตามพระราชอัธยาศัยเป็นการปฏิบัติตามบทบัญญัติเป็น
ลายลักษณ์อักษรและได้รับการพัฒนาใช้สืบต่อมา ซึ่งรูปแบบการใช้พระราชอำนาจในการ
พระราชทานอภัยโทษแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ^๖ ๑) การพระราชทานอภัยโทษในรูปของพระบรม
ราชวินิจฉัยอรรถคดีต่างๆ ในฐานะทรงเป็นผู้พระราชทานความยุติธรรมโดยทรงวินิจฉัยอรรถคดี
กรณีพิพาทของราษฎรด้วยพระองค์เอง ต่อมาได้ทรงโปรดให้ลูกขุนแบ่งเบาพระราชภาระ แต่คดีที่มี
โทษทางอาญาจะต้องนำความขึ้นกราบทูลเพื่อขอพระราชทานบรมราชวินิจฉัยชี้ขาดโดยจะโปรด
เกล้าในสองลักษณะคืออภัยโทษปล่อยตัวไปหรือลดโทษ ๒) การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้
ต้องโทษที่ถวายฎีกามาทั้งก่อนบังคับโทษหรือระหว่างมีการบังคับโทษ ฎีกามีทั้งคดีพิพาทมาถึง
ที่สุดและคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณา ๓) การพระราชทานอภัยโทษที่เป็นการทั่วไป เป็นการ
พระราชทานอภัยโทษตามโบราณราชประเพณีที่จะได้ทรงบำเพ็ญอภัยทานปลดปล่อยนักโทษใน
วาระและโอกาสสำคัญของบ้านเมือง จนกระทั่งเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองสมัย
พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษจึงถูกปรับเปลี่ยนให้
เป็นกระบวนการตามบทบัญญัติของกฎหมายเพียงอย่างเดียว ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
ไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๑๕๑ ก็บัญญัติเกี่ยวกับพระราชอำนาจนี้ไว้ว่า “พระมหากษัตริย์
ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ” หลักการแห่งการพระราชทานอภัยโทษนั้น
มีอยู่ ๕ ประการ คือ ๑) หลักการแห่งความเมตตากรุณาอันมาจากอธิปไตยหรือประมุขแห่งรัฐเป็นการ
แผ่พระมหากรุณาธิคุณขององค์พระประมุขที่มีต่อพลกนิกรที่ต้องราชทัณฑ์ ๒) หลักการแห่งความ
ยุติธรรมโดยสมบูรณ์ตามหลักนิติธรรม ได้แก่ การพระราชทานอภัยโทษจะสามารถแก้ไขความ
ผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม เปิดโอกาสและให้มีการทบทวนโต้แย้งความบริสุทธิ์และผ่อน
คลายความเคร่งครัดของกฎหมายตามลายลักษณ์อักษร โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและเหตุผล

^๕ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑/๒,
(กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๓๔๐.

^๖ ขวลิต ประจงกิจ, บรรณาธิการ, การพระราชทานอภัยโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
อาญา มาตรา ๒๖๒ ทวิ, (กรุงเทพมหานคร : กรมราชทัณฑ์, ๒๕๔๘), หน้า ๕-๖.

ทางด้านมนุษยธรรม ๓) หลักการแห่งอาญาวิทยาและทัณฑวิทยา ซึ่งการที่ผู้ต้องราชทัณฑ์ได้รับการลงโทษจำคุกมาระยะเวลาหนึ่ง จะทำให้ผู้กระทำผิดรู้สึกเกรงกลัวต่อโทษทัณฑ์ แต่หากยังถูกจำคุกต่อไปอีกอาจเกิดความเคยชินกลายเป็นปกติไปและเพื่อลดความเป็นปฏิกฤษต์ต่อสังคมในความรู้สึกของนักโทษก่อให้เกิดความสำนึกในการทำมาดีต่อไป ๔) หลักการแห่งการบริหารกิจการราชทัณฑ์ เป็นการนำเอาการพระราชทานอภัยโทษมาเป็นสิ่งจูงใจให้ผู้ต้องราชทัณฑ์ประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ดีและลดจำนวนผู้ต้องราชทัณฑ์เป็นผลให้ผ่อนคลายความแออัดในเรือนจำประหยัดงบประมาณในการก่อสร้างเรือนจำเพิ่มเติมและ ๕) หลักการแห่งความมั่นคงของประเทศ การพระราชทานอภัยโทษก่อให้เกิดความรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและเป็นการสร้างสัมพันธไมตรีอันดีระหว่างประเทศในกรณีมีการร้องขอพระราชทานอภัยโทษจากต่างประเทศเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดต่างสัญชาติที่กระทำผิดและรับโทษอยู่ในประเทศไทย

ดังนั้น จากความเป็นมาและประเด็นปัญหาการวิจัยดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบการปกครองของสังคมไทยส่งผลต่อแนวคิดและวิธีการเกี่ยวกับการอภัยทานและอภัยโทษหลายรูปแบบตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบันน่าจะส่งผลต่อแนวคิดและวิธีการอภัยโทษในสังคมไทยให้มีทั้งส่วนที่แตกต่างจากเดิมและส่วนที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาพัฒนาการของการอภัยโทษที่เปลี่ยนแปลงไปภายใต้รูปแบบการปกครองที่แตกต่างกันตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดและวิธีการให้อภัยโทษในสังคมไทย

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการแนวคิดและรูปแบบวิธีการของการอภัยโทษในสังคมไทยบนฐานคิดเรื่องอภัยทานในพระพุทธศาสนา

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาแนวคิดและหลักการอภัยทานในพระพุทธศาสนาและรูปแบบการปกครองไทยที่สัมพันธ์กับแนวคิดและวิธีการการให้อภัยโทษในระบบยุติธรรมของไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย

อภัยโทษ หมายถึง การยกโทษหรือเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือลดโทษให้แก่ผู้ต้องขัง โดยอำนาจของผู้ปกครองสูงสุดในขณะนั้น

อภัยทาน หมายถึง การกระทำที่เป็นการให้ความไม่มียก เป็นการศึกษาถึงแนวคิด และ หลักการตามหลักพระพุทธศาสนา มีความหมายที่ครอบคลุมมากกว่า การหาขโมยหรือการยกโทษให้เท่านั้น

โอฬาสีกรรม หมายถึง กรรมที่ให้ผลเสร็จแล้ว กรรมที่รอให้ผลอยู่แต่ไม่มีโอกาสหรือกรรมที่ให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑ จันทรฉาย ภักธธิคม ศึกษาวิเคราะห์ความชอบธรรมของระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยอยุธยา ผลการศึกษาพบว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ดำรงอยู่ เกิน ๖๐๐ ปี(พ.ศ.๑๘๕๓ – ๒๔๗๕) เพราะประชาชนมีความเชื่อถือบางประการในความชอบธรรม ของระบอบการปกครอง จึงอยู่ผู้ปกครองและระบอบการปกครองของอยุธยาจะสามารถทำให้ ประชาชนปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางการเมือง เพราะเป็นขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีหรือเพื่อ ประโยชน์เฉพาะหน้า ประโยชน์ส่วนตน หรือเพราะเกรงกลัวในพลังกำลังของผู้ปกครองและ ระบอบการปกครอง แต่ระบอบตั้งมั่นยืนนานอยู่ได้เพราะผู้ปกครองและระบอบการปกครองได้ สร้างเสริมความเชื่อถือบางประการในความชอบธรรมของผู้ปกครองและระบอบการปกครองด้วย

ในสมัยอยุธยา ความชอบธรรมมีสองประเภท คือ ความชอบธรรมที่สนับสนุน ผู้ปกครอง และความชอบธรรมที่สนับสนุนการปกครอง ความชอบธรรมนี้มาจากแหล่งที่มา คือ (๑) อุดมการณ์ (๒) ความผูกพันต่อ โครงสร้างและระเบียบข้อบังคับของระบอบการปกครอง (๓) การ อุทิศตนเพื่อผู้ปกครองคนใดคนหนึ่ง โดยคุณสมบัตินั้นของผู้คน ความมั่นคงแห่งอำนาจของ ผู้ปกครองและระบอบการปกครองย่อมขึ้นอยู่กับค่านิยมความชอบธรรมโดยอุดมการณ์นี้ถือได้ว่าเป็น หลักการโดยจริยธรรมซึ่งให้เหตุผลความถูกต้องของวิธีการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองของ อยุธยา และในวิธีการจัดตั้ง บริหาร ใช้และกำหนดขอบเขตแห่งอำนาจนั้น โดยวิธีการนั้นถูกต้อง ตามลักษณะการที่ปทัสถานกำหนด และมีการดำเนินการทางการเมืองอันเป็นที่ยอมรับโดยนิตินัย หลักการแห่งพันธกรณีนั้นได้ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกและความเชื่อถือว่า ผู้ปกครองมีสิทธิที่

จะปกครองและประชาชนมีหน้าที่เคารพเชื่อฟังผู้ปกครอง ความชอบธรรมจึงเป็นสิ่งจูงใจให้ประชาชนปฏิบัติตามที่ผู้ปกครองและระบอบการปกครองต้องการ ยิ่งกว่านั้นประชาชนย่อมจะยอมรับว่า ผู้ปกครองมีความชอบธรรมในการปกครองเมื่อผู้ปกครองนั้นมีตำแหน่งหน้าที่และปฏิบัติราชการตามสิทธิและพันธกรณีแห่งตำแหน่งตน ความชอบธรรมโดยลักษณะการนี้คือความชอบธรรมโดยโครงสร้าง

นอกจากความชอบธรรมโดยอุดมการณ์และโดยโครงสร้างแล้ว ความชอบธรรมมาจากคุณสมบัติส่วนตัวของผู้ปกครอง ซึ่งล้วนเป็นเครื่องวินิจฉัยได้ว่า ผู้ปกครองนั้นควรจะมีสิทธิถูกต้องเพียงใดในการปกครอง ความชอบธรรมตามลักษณะนี้ คือ ความชอบธรรมโดยตัวบุคคล

กล่าวโดยสรุปแล้ว ในสมัยอยุธยาประชาชนรู้สึกรู้ว่าการปกครองนั้นเที่ยงตรงและชอบธรรมในวิธีการได้มาซึ่งอำนาจและในวิธีการปกครอง โดยนัยนี้เองที่ความชอบธรรมย่อมจะสามารถทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนมั่นคง และถือได้ว่าเป็นพื้นฐานหนึ่งในการสนับสนุนผู้ปกครองและระบอบการปกครองนั้นด้วย^๑

๑.๕.๒ ธงทอง จันทรางศุ ธรรมเนียมสถาบันพระมหากษัตริย์ในประเทศไทยนั้น เป็นคติเก่าแก่ที่มีอายุยืนยาวอย่างน้อยเกือบหนึ่งพันปี เมื่อยุคสมัยบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปตามภาวะของโลก พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์จะมียุ่มน้อยเพียงใดก็ต้องแปรเปลี่ยนไปด้วย ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทย แม้พระบรมเดชานุภาพของพระมหากษัตริย์จะเป็นที่ล้นพ้น แต่ด้วยอิทธิพลจากข้อธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติก็เป็นผลให้พระมหากษัตริย์ไทยในระบบราชาธิปไตยทรงอยู่ภายใต้เงื่อนไขสำคัญคือต้องมั่นอยู่ในธรรมอันควรแก่ความประพฤติดของผู้ปกครองแผ่นดิน ใ่วว่าจะทรงใช้พระราชอำนาจโดยปราศจากขอบเขตได้โดยลำพังอิสระ

ต่อมาเมื่อประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ในยุคแรกของสมัยประชาธิปไตย คือช่วงเวลายี่สิบปีตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๕ จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๕ อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาตามทฤษฎีการ

^๑ จันทรางศุ ภัคธิดา, “การศึกษาวิเคราะห์ความชอบธรรมของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยอยุธยา”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๘), หน้า (๓) - (๔)

ปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขซึ่งอาศัยกรณีของประเทศอังกฤษเป็นแบบอย่างแล้ว พบว่าพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญมีได้ทั้งส่วนที่เป็นพระราชอำนาจอันได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแล้วและพระราชอำนาจในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญอันเกิดจากธรรมเนียมปฏิบัติหรือจารีตประเพณีอีกเป็นจำนวนมิใช่น้อย พระราชอำนาจข้อที่สำคัญที่สุดเห็นจะได้แก่พระราชอำนาจที่ทรงจะได้รับคำกราบบังคมทูลและการปรึกษาหารือจากรัฐบาล ซึ่งในกรณีของประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ได้ทรงใช้พระราชอำนาจข้อนี้ตามครรลองประชาธิปไตยทุกครั้งทั้งที่รัฐบาลกราบบังคมทูลขอพระราชทานหรือในโอกาสที่ทรงพิจารณาเห็นสมควร พระราชกระแสแนะนำนี้เป็นที่เข้าใจตรงกันทุกฝ่ายว่าไม่ใช่พระบรมราชโองการที่เป็นคำสั่งเด็ดขาดอย่างสมัญญานาธิปไตย หากแต่รัฐบาลชอบที่จะรับใส่เกล้าฯ ไปพิจารณาตัดสินใจตามที่เห็นเหมาะสม และเป็นผู้รับผิดชอบต่อรัฐสภาตามวิถีทางประชาธิปไตย เพื่อให้เป็นไปตามหลักที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงจะกระทำผิดมิได้^๔

๑.๕.๓ ทวีรัตน์ นาคเนียม ได้กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ของรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ ที่มีต่อนักโทษ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงตรัสว่า ได้ทรงรับปฏิณห์นักโทษในคุก ทูลเกล้าถวายทางไพบูลย์ฉบับหนึ่งอยู่ค่อนข้างแปลกประหลาด โปรดให้อ่านให้เสนาบดีฟังในที่ประชุมเสนาบดี เป็นปฏิณห์ของอ้ายทิม นักโทษชาวเมืองอินทรี ต้องจำคุกด้วยเป็นโจรปล้นทรัพย์ ความที่กราบบังคมทูลในปฏิณห์ว่า ตั้งแต่อ้ายทิมต้องจำคุก พัสติจายให้ไปทำงานในกองจักสาน ได้ฝึกหัดจักสานมาจนชำนาญจึงคิดว่าจะพยายามในกระบวนจักสานไม่ให้ฝีมือใครสู้ได้หมดทั้งคุก แล้วจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งทูลเกล้าถวายให้ทรงเห็นฝีมือ ถ้าและโปรดของสิ่งนั้น จะขอพระราชทานโทษให้พ้นเวรจำ ออกบวชเป็นพระภิกษุจำศีลภาวนาต่อไป ไม่ประพฤติชั่วร้ายเหมือนหนหลังจนตลอดชีวิต บัดนี้อ้ายทิมต้องจำคุกมา ๑๐ ปี ได้พยายามทำสิ่งของนั้นสำเร็จดังตั้งใจแล้ว ขอพระราชทานทูลเกล้าถวาย ถ้าโปรดฝีมือที่ทำนั้น อ้ายทิมขอพระราชทานอภัยโทษสักครั้งหนึ่ง ในท้ายปฏิณห์อ้างว่า ถ้าความที่กราบทูลนั้นเป็นความเท็จแต่ข้อใดข้อหนึ่ง ขอรับพระราชอาญาถึงประหารชีวิต คำที่อ้ายทิมอ้างนั้นสอบสวนได้ความจริงทุกข้อ พระองค์มีพระราชดำรัสว่า “มันพูดจริง เราก็จะให้มันเห็นผลความจริง” จึงทรงกรุณาโปรดยกโทษพระราชทานอภัยโทษ จัดการบวชอ้าย

^๔ ธงทอง จันทรางศุ, “พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๑๓-๑๔.

ทิมเป็นนาของหลวงบวชพระราชทาน ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ก็มีการพระราชทานอภัยโทษให้แก่ นักโทษเช่นกัน โดยเฉพาะการพระราชอภัยโทษเป็นรายบุคคล มีเอกสารการพระราชทานอภัยโทษ ที่จัดแสดง และเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑราชภัณฑ์

๑.๕.๔ เพ็ญจันทร์ โชติบาล ได้สรุปว่าบทบาทของการพระราชทานอภัยโทษซึ่งทวี ความสำคัญเป็นอย่างสูงในปัจจุบัน เป็นผลมาจากสายสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎรซึ่ง ยึดเหนี่ยวพระองค์เสมือนเป็นที่พึ่งสุดท้ายในการแสวงหาความยุติธรรม ตลอดระยะเวลา ๕๐ ปีเศษ ที่ผ่านมาในฐานะพระประมุขของรัฐที่ทรงปกครองแผ่นดินยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใด ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ เป็นที่แจ้งประจักษ์ว่า ได้ทรงใช้พระราชอำนาจนี้ตามกฎหมายด้วยความ เทียงธรรม และทรงมีพระเมตตาอย่างเสมอต้นเสมอปลายตลอดมา อันส่งผลให้เกิดประโยชน์สุขแก่ พสกนิกรผู้ต้องโทษทางอาญาเป็นรายบุคคลโดยตรง ทั้งครอบครัวของเขาเหล่านั้นก็ได้รับ ประโยชน์สุขอีกชั้นหนึ่งด้วย^๙

๑.๕.๕ ภิรมย์ ธรรมศิริ ได้กล่าวว่า การพระราชทานอภัยโทษเป็นส่วนประกอบอย่าง หนึ่งแห่งอำนาจอริปไตย ซึ่งเป็นที่รับรู้กันทั่วโลกแก่ผู้ที่ใช้อำนาจอริปไตยนั้น จะเป็นในฐานะใดๆ ก็ได้ เช่นพระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์ ประธานาธิบดี เฉพาะประเทศไทยในสมัยที่มีการ ปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ นอกจากพระราชอำนาจที่จะทรงแก้คำพิพากษาลงโทษ ประหารชีวิตได้แล้ว พระมหากษัตริย์ยังทรงมีพระราชอำนาจที่จะพระราชทานอภัยโทษไม่ว่าโทษ ชนิดใดๆ หรือจะทรงลดโทษให้บางส่วนก็ได้ นับได้ว่า การพระราชทานอภัยโทษเป็นพระราช อำนาจมีมาแต่โบราณกาล สืบเนื่องมาจนถึงสมัยปัจจุบัน^{๑๐}

๑.๕.๖ ศิริ ปะทะจีนัง ได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาในทางกฎหมายของการอภัยโทษ โดย เริ่มศึกษาตั้งแต่แนวคิดและพัฒนาการของการอภัยโทษไปจนถึงการอภัยโทษตามบทบัญญัติแห่ง กฎหมายของไทยกับต่างประเทศเพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับการอภัยโทษในไทยและจะทำ

^๙ ทวีรัตน์ นาคเนียม, “พระมหากษัตริย์คุณของรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ ที่มีต่อนักโทษ”, ราชทัณฑ์, ปีที่ ๔๗ ฉบับที่ ๓ (๒๕๔๒) : ๔๕-๕๖. ภาพประกอบ.

^{๑๐} เพ็ญจันทร์ โชติบาล, “พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไทย”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า คำนิยม.

^{๑๑} ภิรมย์ ธรรมศิริ, “พระราชทานอภัยโทษ”, ราชทัณฑ์, ปีที่ ๔๗ ฉบับที่ ๓ (๒๕๔๒) : ๒๕-๓๐. ภาพประกอบ.

ให้มีเหตุผลในการอธิบายปัญหาทางกฎหมายของการกักโทษอันจะนำไปสู่การพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการกักโทษให้ก้าวหน้าต่อไป จากการศึกษาปรากฏว่าการกักโทษมีที่มาจากพระราชอำนาจของกษัตริย์ในการพระราชทานความกรุณาแก่ผู้กระทำความผิด (The Royal Prerogation of Mercy) ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่มาแห่งความยุติธรรม (The King is the fountain of Justice) การกักโทษเป็นความเมตตาปราณีอันมาจากอธิปไตยหรือประมุขแห่งรัฐ การกักโทษในไทยเป็นพระราชอำนาจที่สำคัญประการหนึ่งเกี่ยวกับการบังคับโทษในกระบวนการยุติธรรมเป็นหลักการที่มีความสำคัญและเป็นทางออกสู่ความยุติธรรมเมื่อการใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายถึงทางตัน การกักโทษอาจจะก่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายลดน้อยลงหากผู้มีอำนาจมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับการกักโทษและใช้ความกรุณาอย่างไม่มีข้อจำกัดก็อาจจะนำมาซึ่งความเสียหายได้ แต่ปรากฏว่าในกฎหมายของนานาอารยประเทศมีหลักการกักโทษบัญญัติไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจนอันแสดงให้เห็นว่าการกักโทษนั้นมีความจำเป็นและมีผลดีมากกว่าผลเสียล้าพังกฎหมายที่บังคับใช้ในกระบวนการยุติธรรมไม่อาจรับประกันความยุติธรรมได้อย่างบริบูรณ์ จึงมีการนำหลักการในการกักโทษมาบัญญัติไว้ในกฎหมายเพื่อแก้ไขปรับปรุงตัวผู้กระทำความผิด แก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม บรรเทาความรุนแรงของโทษหรือผ่อนคลายความตึงเครียดของการบังคับใช้กฎหมาย

การบังคับโทษทางอาญาของประเทศไทยซึ่งมีนักโทษจำนวนมากนั้นได้มุ่งแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับคืนสู่สังคม การกักโทษเป็นวิธีการตามกฎหมายที่มีแนวคิดสอดคล้องกันจึงมีแนวโน้มให้การกักโทษมีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้น ส่วนการกักโทษเป็นการทั่วไปของไทยนั้นยังพบว่าเมื่อถึงวาระสำคัญของบ้านเมือง การกำหนดนโยบายในการให้อภัยโทษแต่ละครั้งซึ่งเป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหารมักมีการดำเนินการที่กระทำโดยรีบเร่ง เพื่อให้ทันเวลาตามวาระโอกาสนั้นๆ การที่ฝ่ายบริหารในแต่ละวาระย่อมมีผลต่อนักโทษจำนวนมาก การวางนโยบายในการกักโทษไม่ปรากฏว่ามีการแสดงความเห็นของสังคมอย่างกว้างขวางหรือให้โอกาสแก่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการกักโทษในแต่ละวาระเพื่อให้ภาคประชาสังคมได้เข้าไปมีบทบาทร่วมในการกำหนดนโยบาย อันจะเป็นการสะท้อนว่าสังคมต้องการที่จะให้อภัยโทษแก่นักโทษประเภทใดและยังไม่ควรให้อภัยโทษแก่นักโทษประเภทใดหรือในความผิดอย่างไรเพราะการให้อภัยของแต่ละสังคมในความผิดแต่ละประเภท แต่ละกรณี แต่ละกาลเวลาย่อมอาจแตกต่างกัน

กันออกไปตามสภาพสังคมและภาวะการณ์ซึ่งต้องกระทำอย่างกว้างขวาง ทั้งถึง รอบคอบ รัดกุม ปราศจากการนำไปโฆษณาหาเสียงหรือหาคะแนนนิยมในทางการเมืองและจะต้องกระทำไปเพื่อวัตถุประสงค์อันแท้จริงของการกบฏโทษในอันที่จะให้นักโทษมีการแก้ไขฟื้นฟูที่ดีแล้วได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษหรือพ้นโทษที่เป็นความต้องการที่จะให้อภัยโทษของสังคมอย่างแท้จริง อันจะนำความสำนึกที่ดีมาสู่นักโทษโดยทั่วไป ยังความสงบสุขร่มเย็นมาสู่สังคมสืบไป การกบฏโทษของไทยนั้นนอกจากจะมีการกบฏโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งประกอบไปด้วยการกบฏโทษโดยทั่วไปและการกบฏโทษเป็นรายบุคคลแล้วยังมีการกบฏโทษตามจารีตประเพณีซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษเป็นอำนาจโดยเด็ดขาด ไม่มีเงื่อนไขจำกัดขอบอำนาจไว้การกบฏโทษของไทยยังสามารถที่จะค้นหารูปแบบหรือวิธีการในการกบฏโทษให้ชัดเจนเพิ่มขึ้นอีกเพื่อให้เป็นผลดีในการปรับปรุงการปฏิบัติงานของส่วนราชการต่างๆ ทั้งนี้ก็ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการกบฏโทษและต้องพิจารณาผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคล^{๑๒}

๑.๕.๖ สุภาพรณ ฦ บางช้าง ศึกษาแนวคิดพื้นฐาน ลักษณะ และบทบาทขนบธรรมเนียมประเพณีไทยในช่วงสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง คือระหว่าง พ.ศ.๑๘๐๐ – ๒๑๔๘ ผลของการศึกษาพบว่า แนวคิดพื้นฐานที่เป็นหลักเบื้องต้น คือ คติไตรภูมิ คติดังกล่าวเป็นพื้นฐานของโลกทัศน์ชีวิตทัศน์ของคนไทยในเรื่องขั้นตอนชีวิตและเป้าหมายชีวิตการตระหนักในคุณค่าพระรัตนตรัยการยอมรับความมีอยู่ของสรรพชีวิตในภพภูมิที่แตกต่างไปจากมนุษย์ และความเชื่อในอำนาจต่างๆ ที่สัมพันธ์กับชีวิตได้แก่ อำนาจธรรม อำนาจพุทธเทพนิกร อำนาจมนุษย อำนาจพราหมณ์เทพนิกร อำนาจไสยเวท และอำนาจผู้ปกครองประเทศ นอกจากแนวคิดดังกล่าวแนวความต้องการเพื่อการดำรงอยู่ตามวัฏจักรของชีวิตอย่างมีเสถียรภาพ เงื่อนไขเฉพาะการณ์ อิทธิพลของพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อดั้งเดิม ตลอดจนบุคลิกภาพของคนไทยคือความเอื้อเฟื้อมีน้ำใจ ความประณีต และความรักในความสุข ได้หล่อหลอมรูปแบบประเพณีไทยซึ่งมีลักษณะเด่นที่สำคัญ คือมีจุดมุ่งหมายหรือประโยชน์ที่การสร้างเสริมเสถียรภาพของชีวิตด้านต่างๆ ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และระดับประเทศ และระหว่างประเทศ มีภูมิปัญญาในการเลือกสรรและสร้างสรรค์ มีจิตวิญญาณแห่งความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีความละเอียดอ่อนประณีตงดงาม ขณะเดียวกัน

^{๑๒} ศิริ ปะทะจีนัง, “การกบฏโทษ : ศึกษาปัญหาทางกฎหมายในการกบฏโทษ”, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ๒๕๕๐), หน้า (๓) - (๖).

เมื่อมีความต้องการ ความขลัง ศักดิ์สิทธิ์ ก็สามารถแสดงออกได้อย่างมีพลัง มีลักษณะประสานประโยชน์มีความสนุกสนานบันเทิงเริงอยู่ และมีศิลปะเป็นความเด่นปรากฏ

บทบาทหลักของขนบธรรมเนียมประเพณีไทย คือ การสร้างเสถียรภาพ ได้แก่ เสถียรภาพในด้านการเมืองการปกครอง เสถียรภาพในด้านการทำมาหากิน เสถียรภาพในการดำเนินชีวิตตามวงจร เสถียรภาพในการพัฒนาชีวิตโดยเฉพาะในการสั่งสมบุญเพื่อประสบชีวิตที่ดีในปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนเสถียรภาพในด้านการสืบต่อพระพุทธศาสนาจากบทบาทหลักดังกล่าวแล้ว ยังมีผลเป็นสื่อสร้างสมานสามัคคีสร้างการรวมตัวของชุมชน สร้างโอกาสของการเอื้อเพื่อแบ่งปัน และเป็นทางแห่งการสร้างสรรคศิลปะ^{๓๓}

๑.๕.๘ สุพจน์ ธรรมา ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง ระบบอภัยโทษมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงประวัติวิวัฒนาการของการอภัยโทษในระบบราชทัณฑ์ไทย และศึกษาถึงโครงสร้างการบริหารงานอภัยโทษ การประสานงานและบทบาทของงานสังคมสงเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับการอภัยโทษ เพื่อให้ทราบข้อมูลและแนวคิดเกี่ยวกับงานอภัยโทษ เป็นการกระตุ้นให้สังคมสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี และเพื่อให้ได้แนวทางในการปรับปรุงแก้ไข การดำเนินงาน อภัยโทษให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นโดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าและวิจัยจากเอกสารต่างๆและจากวิธีการดำเนินงานอภัยโทษในระบบราชทัณฑ์ไทยของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย (ฝ่ายพลเรือน) และกรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม (ฝ่ายทหาร) รวมทั้งการประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้นำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอในแบบพรรณนา แสดงภาพหรือตารางประกอบ ผลการศึกษาพบว่าระบบการอภัยโทษของไทยเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาควบคู่กับการปกครองบ้านเมือง โดยถือหลักคุณธรรมของผู้ปกครองเป็นระบบที่ให้อำนาจประมุขของรัฐ คือพระมหากษัตริย์เป็นผู้ใช้อำนาจเด็ดขาดในการให้อภัยโทษปล่อยตัวพ้นโทษไป หรือให้อภัยโทษลดโทษให้เป็นการเฉพาะรายบุคคลหรือเป็นการทั่วไปโดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมเป็นการแสดงความกรุณาของฝ่ายบริหาร เพื่อผ่อนคลายความตึง

^{๓๓} สุภาพรรณ ณ บางช้าง, “ขนบธรรมเนียมประเพณี : ความเชื่อและแนวทางการปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๓๐.

เครือข่ายของการบังคับผลทางกฎหมายเพื่อประโยชน์ในการบริหารและการเมือง จากการศึกษาพบว่า ระบบการอภัยโทษเป็นมาตรการหนึ่งในการปลดปล่อยนักโทษไปจากเรือนจำซึ่งมีผลกระทบต่อ กระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง อาทิ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ในการที่จะควบคุม สอดส่องดูแลความประพฤติของบุคคลที่พ้นโทษโดยการอภัยโทษในการป้องกันการกระทำ ความผิดซ้ำ ผลต่อปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นและผลต่อผู้ได้รับการอภัยโทษ อาทิ ในการเพิ่มโทษ ฐานไม่เจ็ดหลาย ในการไม่รอลงอาญาในการจัดทัวะระเบียบอาชญากรรมทั้งการสงเคราะห์ ภายหลังการปลดปล่อยบุคคลพ้นโทษซึ่งเกี่ยวข้องกับการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น กรม ประชาสงเคราะห์ กรมแรงงาน สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย เป็นต้น ผู้ศึกษาได้สรุปผล การศึกษาและเสนอแนะไว้ดังนี้ คืออำนาจในการพระราชทานอภัยโทษเป็นพระราชอำนาจโดย เด็ดขาดของพระมหากษัตริย์ ซึ่งกฎหมายรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรองรับไว้พระองค์ทรงใช้อำนาจนี้ ผ่านทางฝ่ายบริหาร การอภัยโทษแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ การอภัยโทษเฉพาะรายโดยการ ยื่นเรื่องราวทูลเกล้าถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ และ การอภัยโทษตามพระราชกฤษฎีกา โดย คณะรัฐมนตรีเป็นผู้เสนอขอให้มีการตราเป็นพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ ซึ่งจะเป็นผล ให้นักโทษเด็ดขาดได้รับการปล่อยตัวพ้นโทษไปหรือให้ได้รับการลดโทษ โดยยึดหลักการตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๕๕ มาตรา ๑๖๓ ประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา ภาค ๗ ว่าด้วยอภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาและลดโทษ มาตรา ๒๕๕- ๒๖๖ และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๖๕ มาตรา ๓๔ และพระราชบัญญัติเรือนจำ พ.ศ. ๒๕๖๕ มาตรา ๒๒ ทั้งนี้มีหลักเกณฑ์และวิธีการตามพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษที่ ประกาศใช้เป็นคราวๆ

จากการศึกษาพบว่า การอภัยโทษมีข้อดีมากกว่าข้อเสีย คือ เป็นการแก้ไขความผิดพลาด ในกระบวนการยุติธรรมเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดของการบังคับผลกฎหมายเป็นการบำรุง ขวัญและกำลังใจของนักโทษให้ประพฤติดีเป็นการผ่อนคลายความแออัดของเรือนจำ เป็นการโน้มน้าวจิตใจให้นักโทษกลายเป็นปฏิบัติต่อสังคม เป็นการให้การสงเคราะห์และป้องกันสังคม และเป็นการบำเพ็ญมหาอกุศลให้โอกาสผู้ต้องราชทัณฑ์กลับประพฤติตนเป็นพลเมืองดี ผู้ศึกษา ได้เสนอแนะแนวทางด้านการดำเนินงานอภัยโทษที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมไว้ดังนี้ ๑. ควรมีหลักการในการปฏิบัติการทูลเกล้าถวายฎีกาขอ

พระราชทานอภัยโทษเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งของฝ่ายเรือนจำทหารและเรือนจำของกรมราชทัณฑ์ ๒. ควรมีการแจ้งผลการยื่นเรื่องราวถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษให้ผู้ที่ยื่นเรื่องราวทราบ ๓. ควรจัดให้มีบริการให้คำปรึกษาแนะนำในการยื่นเรื่องราวทูลเกล้าฯถวายฎีกา ๔. ควรใช้นักสังคมสงเคราะห์หรือหลักการสังคมสงเคราะห์ในการสืบเสาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิด ทั้งในงานอภัยโทษฝ่ายทหารและพลเรือนซึ่งอาจเป็นนักสังคมสงเคราะห์ในหน่วยงานนั่นเอง ๕. ควรกวดขันการจัดทำทะเบียนประวัติบุคคลพ้นโทษ เนื่องจากได้รับพระราชทานอภัยโทษซึ่งได้รับการปลดปล่อยเป็นจำนวนมาก เช่น รูปถ่ายติดทะเบียนประวัติอาชญากร ๖. รัฐบาลควรให้การสงเคราะห์บุคคลพ้นโทษอย่างจริงจังเพื่อให้ผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยเนื่องจากพ้นโทษสามารถประกอบสัมมาอาชีพ และเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ^{๔๔}

๑.๕.๕ **สุภาพรณ ฌ บางช้าง** ศึกษาสารัตถธรรมในพระพุทธศาสนาที่คนไทยนำมาเป็นหลักสร้างสรรค์สังคมตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผลการวิจัยพบว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งมีหลักธรรมตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกบาลีได้ประดิษฐานบนดินแดนแหลมทอง ตั้งแต่เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๓ สาระพุทธธรรมที่สืบทอดสังคมตั้งแต่ระยะแรกมีความกลมกลืนระหว่างสาระธรรมระดับสังฆธรรมและระดับศีลธรรม โดยเน้นการปฏิบัติที่จะมีผลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างร่มเย็นเป็นสุข ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ – ๑๘ คติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนามหายานได้เข้ามาผ่านอำนาจทางการเมืองจากภายนอกที่มีอิทธิพลปกครองพื้นที่หลายแห่ง แต่สาระพุทธธรรมตามแนวพุทธศาสนาเถรวาทยังคงเป็นหลักชีวิตของประชาชนพื้นเมืองผู้ซึ่งต่อมาได้รวมตัวตั้งตนเป็นอิสระจากอำนาจการเมืองจากภายนอก สร้างชุมชนไทยที่เป็นอิสระโดยสมบูรณ์

ข้อคิดที่ได้จากการศึกษาที่น่าจะนำมาพิจารณาเพื่อการเลือกสรรและสืบทอดพุทธธรรมสู่สังคมไทยในปัจจุบันและอนาคต คือ การเสนอสาระพุทธธรรมส่วนสังฆธรรมและส่วนศีลธรรมที่ผสมกลมกลืนในลักษณะที่ให้ธรรมส่วนสังฆธรรมรองรับความมั่นคงของการปฏิบัติธรรมส่วนศีลธรรม การให้ความสำคัญของสาระเรื่องกรรมต่อการวางรากฐานสำนึกความละอายชั่วกลัวบาป

^{๔๔} สุพจน์ ธรรมมา, “การศึกษาระบบการอภัยโทษ”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า (๑) – (๓).

การรู้จักเลือกสรรและสื่อสารพระพุทธธรรมที่เหมาะสมแก่สังคมไทยในแต่ละช่วงกาล และการชำระ
ปรัชญาการศึกษาไทยที่มีรากฐานจากพุทธธรรมในนิยาม ความรู้คือคุณธรรม^{๑๕}

๑.๕.๑๐ อุมพร ลิทธิบุรณญา ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง การอภัยโทษเป็นวิธีการที่ใช้เพื่อ
เป็นการยกเว้นโทษหรือลดโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายอาญาโดยพิจารณาจากการที่
ผู้กระทำความผิดซึ่งภายหลังจากศาลมีคำพิพากษาลงโทษอันเนื่องมาจากการกระทำความผิด
สามารถแก้ไข ฟ้นฟูตนเอง ประพฤติตนเป็นคนดี ในระหว่างถูกจำคุกได้ก่อนครบระยะเวลาลงโทษ
ตามที่ศาลได้กำหนดไว้ การอภัยโทษจึงเป็นวิธีการที่ให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดที่สามารถแก้ไข
ฟ้นฟูตนเองได้แล้วนี้ กลับคืนสู่สังคมได้เร็วขึ้นกว่าเดิมเป็นการมอบความเป็นธรรมเฉพาะตัวให้แก่
ผู้กระทำความผิด การให้อภัยโทษโดยพิจารณาจากความสามารถในการแก้ไขฟ้นฟูตนเองของ
ผู้กระทำความผิด แนวคิดและวัตถุประสงค์ของการอภัยโทษดังกล่าวนี้ เป็นไปตามทฤษฎีการลงโทษโดย
มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไข ฟ้นฟูผู้กระทำความผิด ซึ่งตามทฤษฎีนี้เห็นว่า การลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นไปเพื่อ
มิให้ผู้กระทำความผิดหันกลับไปกระทำความผิดซ้ำโดยใช้วิธีการแก้ไข ฟ้นฟูตัวผู้กระทำความผิดให้สามารถ
ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี และเมื่อผู้กระทำความผิดสามารถแก้ไข ฟ้นฟูตนเองได้แล้ว ก็ควรจะให้
โอกาสผู้กระทำความผิดในการกลับคืนสู่สังคมได้เร็วขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากไม่มีประโยชน์ใดๆ ที่จะ
ควบคุมตัวผู้ต้องโทษที่สามารถแก้ไข ฟ้นฟูตนเองได้แล้วไว้ในเรือนจำ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งหมายที่จะศึกษาหลักเกณฑ์การพิจารณาให้อภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษ
ตามแนวคิดและวัตถุประสงค์แท้จริงของการอภัยโทษกับการให้อภัยโทษเป็นการทั่วไปในประเทศ
ไทย ว่ามีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาเป็นไปตามแนวคิดและวัตถุประสงค์ดังกล่าวหรือไม่อย่างไร
เนื่องจากถ้ามีการให้อภัยทานแก่ผู้ต้องโทษโดยไม่ได้พิจารณาจากความสามารถในการแก้ไข ฟ้นฟู
ตนเองของผู้ต้องโทษภายหลังจากการถูกลงโทษจำคุก ก็อาจจะทำให้เกิดปัญหาการกระทำผิดซ้ำ
ของผู้ต้องโทษบางรายที่ได้รับการอภัยโทษได้ โดยได้ศึกษาเปรียบเทียบกับกรอภัยโทษในประเทศ
สหรัฐอเมริกา เพื่อทราบถึงหลักเกณฑ์การพิจารณาให้อภัยโทษ เนื่องจากในประเทศสหรัฐอเมริกา
นั้น การอภัยโทษสามารถกระทำได้ในหลายรูปแบบการให้อภัยโทษเป็นการทั่วไปแก่ผู้กระทำความผิด
เหมือนกับในประเทศไทยด้วย ทั้งนี้นำมาเปรียบเทียบให้เห็นถึงลักษณะความเหมือน ความแตกต่าง

^{๑๕} สุภาพรณ ฌ บางช้าง, “พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลง
การปกครอง”, รายงานการวิจัย, หน้า (ก) - (ง).

ของวิธีการและหลักเกณฑ์ของการให้อภัยโทษ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาปรับปรุงการให้อภัยโทษในประเทศไทย ผลจากการศึกษาพบว่าในประเทศสหรัฐอเมริกา^{๑๑} การพิจารณาให้อภัยโทษ จะมุ่งพิจารณาเกี่ยวกับความประพฤติของผู้ต้องโทษที่มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ภายหลังจากศาลมีคำพิพากษาลงโทษ เป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้อภัยโทษแก่ผู้ต้องหาแต่อย่างใดก็ตาม พบว่าการอภัยโทษเป็นการทั่วไปในประเทศสหรัฐอเมริกา^{๑๒} ไม่ได้มีความหมายถึงการอภัยโทษตามวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เนื่องจากว่า การอภัยโทษเป็นการทั่วไปในสหรัฐอเมริกา^{๑๓} มีความหมายถึงการนิรโทษกรรมจึงทำให้เห็นได้ว่าในประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ได้มีการอภัยโทษเป็นการทั่วไปแก่ผู้ต้องโทษเหมือนในประเทศไทย สำหรับการอภัยโทษเป็นการทั่วไปในประเทศไทยจากการศึกษาพบว่าหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาให้อภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษนั้นมีอยู่หลายประการซึ่งนอกจากการพิจารณาโดยดูจากความสามารถในการแก้ไข ฟื้นฟูตนเองของผู้ต้องโทษ ภายหลังจากศาลมีคำพิพากษาลงโทษแล้ว ก็มีการพิจารณาให้อภัยโทษโดยพิจารณาจากเหตุผลอื่นๆ เช่น ผลเหตุทางด้านราชทัณฑ์เหตุผลเกี่ยวกับความกรุณาที่มีต่อตัวผู้ต้องโทษหรือเหตุผลทางด้านทัศนวิทยา เป็นต้น ทั้งนี้ เนื่องจากการอภัยโทษเป็นการทั่วไปนั้นในลักษณะเป็นการยกโทษหรือลดโทษให้แก่ผู้ต้องโทษในเรือนจำจำนวนมากในโอกาสที่มีเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมืองจึงทำให้ไม่สามารถพิจารณาตัวผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคลไป เกี่ยวกับการแก้ไข ฟื้นฟูตนเองของผู้ต้องโทษได้ จึงได้เสนอให้เห็นปัญหาข้อสงสัยเกี่ยวกับการอภัยโทษเป็นการทั่วไปในประเทศไทยแก่ผู้ต้องโทษเพื่อให้เห็นการอภัยโทษเป็นการทั่วไป ๒ ด้าน เกี่ยวกับการให้อภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษโดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์เหตุผลสำคัญต่าง ๆ ทั้งหลายประการในการพิจารณาให้อภัยโทษรวมทั้งการเสนอถึงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการให้อภัยโทษเป็นการทั่วไปแก่ผู้ต้องโทษ^{๑๔}

๑.๕.๑๑ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ได้รวบรวมเรื่องการพระราชทานอภัยโทษ วิวัฒนาการของพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไทย บทบัญญัติของกฎหมายในการพระราชทานอภัยโทษ พระราชกฤษฎีกาวางระเบียบบดวยาฎีกา พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ พระราชบัญญัติเรือนจำ พ.ศ. ๒๔๗๕ การทูลเกล้าฯ การพระราชทานอภัยโทษในปัจจุบัน ขั้นตอนการขอพระราชทานอภัยโทษ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

^{๑๑} อุมพร สิทธิบูรณาญา, “การอภัยโทษในประเทศไทย : ศึกษากรณีการอภัยโทษเป็นการทั่วไป”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะนิติศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า (๑) – (๒).

อาณามาตรา ๒๕๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ๒๓) พ.ศ.๒๕๔๘ มาตรา ๒๕๕, มาตรา ๒๖๑, มาตรา ๒๖๑ ทวิ แผนภูมิการดำเนินการเกี่ยวกับร่างพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษขั้นตอนการดำเนินการในการตราพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ และการพระราชทานอภัยโทษ เป็นการทั่วไปของพระมหากษัตริย์ในรัชกาลปัจจุบัน ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๘๕-พ.ศ.๒๕๔๕ รวม ๒๘ ครั้ง^{๑๓}

๑.๕.๑๒ **สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี** ได้กล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นอกจากจะเน้นเรื่องฎีการ้องทุกข์แล้ว ยังมีฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ และอภัยลดโทษของนักโทษอีกสถานหนึ่งด้วย ซึ่งเป็นพระมหากรุณาธิคุณเกี่ยวกับชีวิตและอิสรภาพของราษฎรโดยตรง นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้ การพระราชทานอภัยโทษผู้ต้องขัง หรือผู้ต้องโทษ ถือได้ว่าเป็นการอภัยทานอันยิ่งใหญ่ของมหากษัตริย์ราชเจ้า เพื่อให้พ้นนิกรของพระองค์ที่ผู้ต้องโทษ ได้มีโอกาสกลับตัวประพฤติตนเป็นพลเมืองดี และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ครอบครัวและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการอภัยโทษ นอกจากจะมุ่งแก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมเพื่อสร้างไว้ซึ่งความยุติธรรมโดยสมบูรณ์ตามหลักนิติธรรมแล้ว ยังมีความมุ่งหมายพิเศษโดยการยึดวันสำคัญมิ่งมงคลต่างๆของบ้านเมือง แสดงความมีเมตตาจิตสงเคราะห์ผู้ต้องขังให้ได้รับการปลดปล่อยพ้นโทษ หรือลดหย่อนผ่อนโทษ จะได้มีใจสำนึกผิดกลับประพฤติตนเป็นพลเมืองดี เนื่องจากการพระราชทานอภัยโทษโดยแท้จริง^{๑๔}

๑.๕.๑๓ **ประภาส อวยชัย** ได้กล่าวว่า เมื่อจำเลยในคดีอาญาไม่ว่าเป็นคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องร้อง หรือราษฎรที่เป็นผู้เสียหายฟ้องร้องคดีอาญาเอง ถ้าศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า จำเลยกระทำความผิดตามฟ้อง และพิพากษาให้ลงโทษจำเลยด้วยโทษประการหนึ่งประการใด

^{๑๓} กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม, การพระราชทานอภัยโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาณามาตรา ๒๖๑ ทวิ เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับที่ ๕ พ.ศ.๒๕๑๓, (กรุงเทพมหานคร : กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๑-๓๑๕.

^{๑๔} สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, การทูลเกล้าถวายฎีกาพระมหากรุณาธิคุณในการพระราชทานความเป็นธรรมและการพระราชทานอภัยโทษ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๕-๑๒๗.

ก็ตาม และคดีนั้นถึงที่สุดแล้ว จำเลยผู้ต้องโทษนั้น มีทางที่จะขอยกเว้น หรือบรรเทาโทษร้ายของตนได้ โดยยื่นเรื่องราวขอรับพระราชทานอภัยโทษหรือเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาและลดโทษได้^{๑๙}

๑.๕.๑๔ ประภาส อวยชัย ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างอภัยโทษและนิรโทษกรรมมีดังนี้

๑. อภัยโทษ เป็นเรื่องทางบริหาร นิรโทษกรรมเป็นเรื่องทางนิติบัญญัติ
๒. อภัยโทษ เป็นเรื่องอาชญากรรม นิรโทษกรรมเป็นเรื่องความผิดทางการเมือง
๓. อภัยโทษ เป็นเรื่องให้ปล่อยตัว เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือลดโทษ แต่นิรโทษกรรมเป็นเรื่องให้พ้นจากความผิดและความรับผิดชอบ
๔. อภัยโทษ มีผู้ถวายเรื่องราวขอรับพระราชทาน แต่นิรโทษกรรมเป็นเรื่องที่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรง
๕. อภัยโทษ เป็นเรื่องที่ดีถึงที่สุดแล้ว แต่นิรโทษกรรมเป็นเรื่องที่ยังไม่ฟ้องหรือฟ้องแล้วก็ได้
๖. ผลการอภัยโทษและนิรโทษกรรม อภัยโทษไม่เป็นเหตุให้พ้นผิด แต่นิรโทษกรรมเป็นผลให้พ้นผิด^{๒๐}

๑.๕.๑๕ ประภาส อวยชัย ได้กล่าวถึง วิวัฒนาการของพระราชบัญญัติล้างมลทิน เหตุผลและ ข้อแตกต่างระหว่างอภัยโทษกับการล้างมลทินมีดังนี้

๑. อภัยโทษ เป็นเรื่องฝ่ายบริหาร ล้างมลทินเป็นเรื่องฝ่ายนิติบัญญัติ
๒. อภัยโทษ มีผู้ถวายเรื่องราวขอรับพระราชทาน แต่การล้างมลทินเป็นเรื่องที่มีกฎหมายบัญญัติไว้
๓. อภัยโทษ เป็นเรื่องทางอาญา แต่การล้างมลทินเป็นเรื่องทางอาญาและทางวินัย^{๒๑}

๑.๕.๑๖ “พระราชทานอภัยโทษในส่วนรวม” การพระราชทานอภัยโทษในกรณีนี้จะมีขึ้นได้เมื่อมีเหตุการณ์พิเศษอันสำคัญเกี่ยวเนื่องกับองค์พระมหากษัตริย์หรือชาติบ้านเมือง เช่น เนื่องในวโรกาสราชพิธีรัชดาภิเษกในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา หรือในโอกาสสมโภชกรุง

^{๑๙} ประภาส อวยชัย, “พระราชทานอภัยโทษ”, ราชบัณฑิตยสถาน, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๓๖) : ๑๐-๒๑.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖ – ๒๖.

^{๒๑} ประภาส อวยชัย, “พระราชทานอภัยโทษ: การล้างมลทิน”, ราชบัณฑิตยสถาน, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๓ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๓๗) : ๕๒-๕๖.

รัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี เป็นต้น การพระราชทานอภัยโทษในกรณีนี้ มีหลักการตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๒๖๑ ทวิ ซึ่งบัญญัติว่า ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นเป็นการสมควรจะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ขอให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษก็ได้ การพระราชทานอภัยโทษตามวรรคหนึ่งให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา^{๒๒}

๑.๕.๑๓ สุชิน คำกระเด็น ได้กล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวกับชีวิตและอิสรภาพของราษฎรโดยตรง คือการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษ เพื่อให้พสกนิกรของพระองค์ที่ต่างต้องโทษได้มีโอกาสกลับตัวประพฤติตนเป็นพลเมืองดีและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ครอบครัวและประเทศชาติต่อไป วัตถุประสงค์สำคัญของการอภัยโทษมีด้วยกันหลายประการ เช่น เพื่อแก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม เป็นแรงจูงใจให้ผู้ต้องขังประพฤติตัวดี ลดความเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม ก่อให้เกิดความสำนึกในการทำความดี ผ่อนคลายความเคร่งครัดของการบังคับใช้กฎหมายโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อม และเหตุผลทางด้านมนุษยธรรม เช่น ความเจ็บป่วย มูลเหตุจูงใจให้กระทำความผิด ความเขว้วายเป็นต้น นอกจากนี้การพระราชทานอภัยโทษ อาจจะมีเหตุผลเพื่อสนับสนุนนโยบายในเชิงบริหารเกี่ยวกับการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและแผ่พระมหากรุณาธิคุณให้กับผู้ต้องโทษ รวมถึงญาติพี่น้องด้วย นอกจากนี้การพระราชทานอภัยโทษในวันสำคัญอันเนื่องเกี่ยวกับองค์พระมหากษัตริย์หรือเป็นวันมงคลต่างๆของบ้านเมือง แสดงถึงความมีเมตตาจิตเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการปลดปล่อยพ้นโทษ หรือลดหย่อนผ่อนโทษ จะได้มีใจสำนึกผิด กลับประพฤติตนเป็นพลเมืองดี เนื่องจากการพระราชทานอภัยโทษเป็นการปล่อยและลดโทษแก่ผู้กระทำความผิด ลักษณะประเภทของความผิด สภาพของนักโทษขณะต้องโทษ เป็นเครื่องชี้วัดผลการได้รับพระมหากรุณาธิคุณเป็นสำคัญ เป็นการสอดคล้องกับหลักการแก้ไขผู้กระทำความผิดโดยตรง^{๒๓}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ แล้ว สรุปได้ว่า การอภัยโทษทางบ้านเมือง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้นั้น พระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งมีหลักธรรมตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกบาลีได้ประดิษฐานบนดินแดนแหลมทอง ตั้งแต่เมื่อ

^{๒๒} “พระราชทานอภัยโทษในส่วนรวม”, จดหมายข่าวห้องสมุดเฉพาะสำนักราชเลขาธิการ, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๓ (มิถุนายน-กันยายน ๒๕๔๑), หน้า ๕๐-๕๒.

^{๒๓} สุชิน คำกระเด็น, “พระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรณีการพระราชทานอภัยโทษ”, ราชทัณฑ์, ปีที่ ๔๗ ฉบับที่ ๓ (๒๕๔๒) : ๓๑-๔๑. ภาพประกอบ.

พุทธศตวรรษที่ ๓ ศาสนะพุทธธรรมที่ลือเลื่องดังตั้งแต่ระยะแรกมีความกลมกลืนระหว่างศาสนาธรรมระดับสังฆธรรมและระดับศีลธรรม โดยเน้นการปฏิบัติที่จะมีผลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างร่มเย็นเป็นสุข เมื่อยุคสมัยบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปตามภาวะการณ์ของโลก พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์จะมีอยู่มากน้อยเพียงใดก็ต้องแปรเปลี่ยนไปด้วย ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทย แม้พระบรมเชษฐาภาพของพระมหากษัตริย์จะเป็นที่ล้นพ้น แต่ด้วยอิทธิพลจากข้อธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติก็เป็นผลให้พระมหากษัตริย์ไทยในระบบราชาธิปไตยทรงอยู่ภายใต้เงื่อนไขสำคัญคือต้องมั่นอยู่ในธรรมอันควรแก่ความประพฤติของผู้ปกครองแผ่นดิน ต่อมาเมื่อประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ได้ทรงใช้พระราชอำนาจตามครรลองประชาธิปไตยทุกครั้งทั้งที่รัฐบาลกราบบังคมทูลขอพระราชทาน หรือในโอกาสที่ทรงพิจารณาให้อภัยโทษเห็นสมควร ได้ทรงใช้พระราชอำนาจนี้ตามกฎหมายด้วยความเที่ยงธรรมและทรงมีพระเมตตาอย่างเสมอต้นเสมอปลายตลอดมา อันส่งผลให้เกิดประโยชน์สุขแก่พสกนิกรผู้ต้องโทษ วัตถุประสงค์สำคัญของการอภัยโทษมีด้วยกันหลายประการ เช่น เพื่อแก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม เป็นแรงจูงใจให้ผู้ต้องขังประพฤติตัวดี ลดความเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม ก่อให้เกิดความสำนึกในการทำมาดี ผ่อนคลายความเคร่งครัดของการบังคับใช้กฎหมายโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อม และอาจจะมีเหตุผลเพื่อสนับสนุนนโยบายในเชิงบริหารเกี่ยวกับการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและแผ่พระมหากรุณาธิคุณให้กับผู้ต้องโทษ รวมถึงญาติพี่น้องด้วย และในวันสำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับองค์พระมหากษัตริย์หรือเป็นวันมงคลต่างๆของบ้านเมือง

พระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นอกจากจะเน้นเรื่องฎีการ้องทุกข์แล้ว ยังมีฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ และอภัยลดโทษของนักโทษอีกสถานหนึ่งด้วย ซึ่งเป็นพระมหากรุณาธิคุณเกี่ยวกับชีวิตและอิสรภาพของราษฎรโดยตรง นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้ การพระราชทานอภัยโทษผู้ต้องขัง เพื่อธำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมโดยสมบูรณ์ตามหลักนิติธรรม เป็นการแสดงความมีเมตตาจิตสงเคราะห์ผู้ต้องขังให้ได้รับการปลดปล่อยพ้นโทษ หรือลดหย่อนผ่อนโทษเพื่อให้พสกนิกรของพระองค์ที่ผู้ต้องโทษ จะได้มีใจสำนึกผิด มีโอกาสกลับตัวประพฤติตนเป็นพลเมืองดี และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ครอบครัวและประเทศชาติต่อไป

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เน้นการวิจัยศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) ประเภท เอกสารประวัติศาสตร์ รายงานศึกษา และบทความทางวิชาการต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย (Research Process) ตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ศึกษาภัยทานในพระพุทธศาสนา และการอภัยโทษกับระบบการบริหารการปกครองประเทศ

ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาแนวคิดและวิธีการอภัยโทษตามหลักภัยทานในพระพุทธศาสนาและตามหลักสากล จากเอกสาร บทความ หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภัยทาน, การอภัยโทษและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอภัยโทษกับระบบการบริหารการปกครองประเทศ

ขั้นที่ ๒ ศึกษาแนวคิดและวิธีการให้อภัยโทษในระบอบการปกครองแต่ละสมัยในอดีตของไทย

ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาการให้อภัยโทษในระบอบการปกครองแต่ละรูปแบบตามพัฒนาการที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ได้แก่ การปกครองแบบพ่อปกครองลูก ธรรมราชา เทวราช สมบูรณาญาสิทธิราชย์ตั้งแต่สมัยสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ยุคต้น จนถึงแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข หลัง พ.ศ. ๒๔๗๕ กระทั่งปัจจุบัน

ขั้นที่ ๓ สรุปพัฒนาการแนวคิดและวิธีการอภัยโทษที่สืบเนื่องมาในการปกครองแต่ละรูปแบบของไทยจนถึงปัจจุบัน แล้วเสนอผลงานวิจัยต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้เข้าใจความรู้เกี่ยวกับแนวคิดการปกครองที่สัมพันธ์กับระบบการอภัยโทษของสังคมไทย

๑.๗.๒ เข้าใจหลักคิดทฤษฎีและวิธีการ(ปฏิบัติการ)ของการอภัยโทษที่มีหลักธรรมว่าด้วยภัยทานในพระพุทธศาสนา และทั้งส่วนที่สืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษารูปแบบ สัทธิธรรมการปกครองกับแนวคิดและวิธีการอภัยโทษตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้จากกรอบแนวคิดการวิจัยเสนอไว้ในภาพประกอบที่ ๑

ภาพประกอบที่ ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย (Research Conceptual Framework)

